

Odjel za matematiku

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Nediferencijabilna optimizacija

Poslijediplomski doktorski studij matematike

1 Minimizacija bez ograničenja

Definicija 1. (Ortega and Rheinboldt, 2000) Kažemo da funkcija $f : D \rightarrow \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}^n$ u točki $x^* \in D$ postiže lokalni minimum ako postoji okolina $\mathcal{O}(x^*)$, takva da je $f(x) \geq f(x^*)$ za sve $x \in \mathcal{O}(x^*) \cap D$. Točku x^* zovemo točka lokalnog minimuma ili lokalni minimizator funkcije f .

Kažemo da je x^* točka strogog lokalnog minimuma ili strogi lokalni minimizator funkcije f ako postoji okolina $\mathcal{O}(x^*)$, takva da je $f(x) > f(x^*)$ za sve $x \in \mathcal{O}(x^*) \cap D \setminus \{x^*\}$.

Kažemo da je x^* točka globalnog minimuma (globalni minimizator) funkcije f ako je $f(x) \geq f(x^*)$ za sve $x \in D$.

Definicija 2. (Ortega and Rheinboldt, 2000) Kažemo da funkcija $f : D \rightarrow \mathbb{R}$, $D \subseteq \mathbb{R}^n$ u točki $x \in \text{int } D$ Gâteaux–diferencijabilna (G–diferencijabilna) ako postoji $a \in \mathbb{R}^n$, takav da za svaki $h \in \mathbb{R}^n$ vrijedi

$$\lim_{t \rightarrow 0} \frac{1}{t} |f(x + th) - f(x) - ta^T h| = 0. \quad (1)$$

Ako za h redom uzmemo j -ti koordinatni vektor e^j , dobivamo

$$\lim_{t \rightarrow 0} \frac{1}{t} |f(x + te^j) - f(x) - ta_j| = 0.$$

Dakle, komponente vektora a su parcijalne derivacije $a_j = \frac{\partial f(x)}{\partial x_j} = \partial_j f(x)$.

Derivaciju funkcije $f \in C^1(D)$ u točki $x = (x_1, \dots, x_n)^T \in D$ označavat ćemo s

$$f'(x) = \left(\frac{\partial f(x)}{\partial x_1}, \dots, \frac{\partial f(x)}{\partial x_n} \right) = (\partial_1 f(x), \dots, \partial_n f(x)),$$

a **gradijent** funkcije $f \in C^1(D)$ u točki x s

$$\text{grad } f(x) = \nabla f(x) = f'(x)^T,$$

a drugu derivaciju **Hessian** funkcije $f \in C^2(D)$ u točki x s

$$f''(x) = H_f(x) = \nabla^2 f(x) = \begin{bmatrix} \frac{\partial^2 f(x)}{\partial x_1^2} & \cdots & \frac{\partial^2 f(x)}{\partial x_1 \partial x_n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \frac{\partial^2 f(x)}{\partial x_n \partial x_1} & \cdots & \frac{\partial^2 f(x)}{\partial x_n^2} \end{bmatrix} = \left(\frac{\partial^2 f(x)}{\partial x_i \partial x_j} \right).$$

Ako je $f \in C^p(D)$, $x + \alpha h \in D$ za $\alpha \in [0, 1]$, onda vrijedi Taylorova formula

$$f(x + h) - f(x) = f'(x)^T h + o(|h|), \quad p = 1, \quad (2)$$

$$f(x + h) - f(x) = f'(x)^T h + \frac{1}{2}(f''(x)h, h) + o(h^2), \quad p = 2, \quad (3)$$

Definicija 3. Kažemo da je $x^* \in D \subseteq \mathbb{R}^n$ stacionarna točka funkcije $f : D \rightarrow \mathbb{R}$ ako je $\text{grad } f(x^*) = 0$.

Teorem 1. (Jare and Stoer, 2004) Neka je $D \subseteq \mathbb{R}^n$ otvoren skup. Ako je $x^* \in D$ lokalni minimizator funkcija $f \in C^1(D)$, onda je x^* stacionarna točka funkcije f .

Ako je dodatno $f \in C^2(D)$, onda je Hessian $H_f(x^*) \geq 0$ pozitivno semidefinitan.

Ako je $x^* \in D$ stacionarna točka funkcije $f \in C^2(D)$, a Hessian $H_f(x^*) > 0$ pozitivno definitan, onda je x^* strogi lokalni minimumizator funkcije f na D .

1.1 Konjugirana (dualna) funkcija konveksne diferencijabilne funkcije

Neka je $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ konveksna diferencijabilna funkcija. Tada je x^* njezin globalni minimizator onda i samo onda ako je $f'(x^*) = 0$, odnosno $\text{grad } f(x^*) = 0$ (Avriel, 2003; Demjanov and Vasilev, 1981).

Za konveksnu diferencijabilnu funkciju $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ za svaki $\xi \in \mathbb{R}^n$ kao i ranije definiramo konjugiranu (dualnu) funkciju

$$f^*(\xi) = \sup_{x \in \mathbb{R}^n} \{\xi^T x - f(x)\}. \quad (4)$$

Za dani $\xi \in \mathbb{R}^n$ gradijent, odnosno Hessian, funkcije $\psi : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, $\psi(x) = \xi^T x - f(x)$ zadan je s

$$\text{grad } \psi(x) = \xi - \text{grad } f(x), \quad H_\psi(x) = -H_f(x).$$

Zato za dani $\xi \in \mathbb{R}^n$

$$x^* \in \mathbb{R}^n \text{ je globalni maksimizator funkcije } \psi \Leftrightarrow \xi = \text{grad } f(x^*).$$

Primijetite da je zbog konveksnosti funkcije f , $H_\psi(x^*) < 0$. Za $\xi = \text{grad } f(x^*)$, dualna funkcija f^* prima vrijednost

$$f^*(\xi) = x^{*T} \text{grad } f(x^*) - f(x^*).$$

Ako postoji $(\text{grad } f)^{-1} : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$, onda možemo pisati $x^* = (\text{grad } f)^{-1}(\xi)$, a dualna funkcija f^* u točki $\xi \in \mathbb{R}^n$ prima vrijednost

$$f^*(\xi) = \xi^T (\text{grad } f)^{-1}(\xi) - f((\text{grad } f)^{-1}(\xi)) =: \mathcal{H}_f(\xi)$$

(Legendreova transformacija).

Primjer 1. (Youngova nejednakost) Za konveksnu zatvorenu funkciju $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ iz definicije dualne funkcije f^* slijedi

$$\xi x_0 \leq f(x_0) + f^*(\xi), \quad \xi, x_0 \in \mathbb{R} \quad (5)$$

Kako je za $f(x) = \frac{1}{p}|x|^p$, $1 < p < +\infty$, pripadna dualna funkcija $f^*(\xi) = \frac{1}{q}|\xi|^q$, gdje je $\frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1$, na osnovi (5) za $a, b \geq 0$ vrijedi

$$ab \leq \frac{a^p}{p} + \frac{b^q}{q}.$$

Specijalno za $p = q = 2$ dobivamo

$$ab \leq \frac{a^2}{2} + \frac{b^2}{2}.$$

Primjer 2. (Theory of large deviations in probability theory) Za $f(x) = e^x - 1$, dualna funkcija je $f^*(\xi) = 1 - \xi + \xi \ln \xi$, pa na osnovi Youngove nejednakosti za $a, b \geq 0$ dobivamo

$$ab \leq e^a - b + b \ln b.$$

Zadatak 1. Ustanovite i dokažite kada u nejednakostima iz Primjera 1 i Primjera 2 vrijedi jednakost.

Zadatak 2. Odredite Legendreovu transformaciju (dualnu funkciju) funkcije $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$, $f(x_1, x_2) = x_1^2 + x_2^2$. Koristeći dobiveni rezultat odredite također dualne funkcije sljedećih funkcija:

(a) $\varphi(x) = f(x) + \beta, \beta \in \mathbb{R}$	(b) $\varphi(x) = f(x + y), y \in \mathbb{R}^2$
(c) $\varphi(x) = f(\gamma x), \gamma \neq 0$	(d) $\varphi(x) = kf(x), k > 0$

Zadatak 3. Odredite Legendreovu transformaciju (dualnu funkciju) funkcije $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, $f(x) = \frac{1}{2}x^T A x$, gdje je A simetrična nesesingularna matrica.

2 Metode spusta

Promatramo iterativne metode oblika

$$x^{k+1} = x^k + \alpha_k p^k, \quad (6)$$

gdje je $p^k \in \mathbb{R}^n$ vektor smjera kretanja, a $\alpha_k > 0$ duljina koraka u smjeru p^k .

Primijetite da ako vektor smjera kretanja normiramo $\|p^k\| = 1$, onda α_k predstavlja udaljenost točaka x^{k+1} i x^k .

Lema 1. (*Ortega and Rheinboldt, 2000*) Neka je funkcional $f : D \subseteq \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, G -diferencijabilan u nekoj točki $x \in \text{int}(D)$ i neka je $f'(x)p < 0$ za neki $p \in \mathbb{R}^n$. Tada postoji $\delta > 0$, takav da je

$$f(x + \alpha p) < f(x), \quad \forall \alpha \in (0, \delta).$$

Dokaz. Definiram pomoćnu funkciju $\varphi : [0, +\infty) \rightarrow \mathbb{R}$, $\varphi(\alpha) = f(x + \alpha p)$, za koju je

$$\varphi'(0) = \lim_{\alpha \rightarrow 0} \frac{\varphi(\alpha) - \varphi(0)}{\alpha} = \lim_{\alpha \rightarrow 0} \frac{f(x + \alpha p) - f(x)}{\alpha} = f'(x)p.$$

Kako je $f'(x)p < 0$ postoji $\delta > 0$, takav da je $x + \alpha p \in D$ i $\frac{1}{\alpha}(f(x + \alpha p) - f(x)) < 0$ za sve $\alpha \in (0, \delta)$. $\square$

(a) **Gradijentna metoda:** $p^k := -\text{grad } f(x^k)$. Vrijedi

$$f'(x^k)p^k = -f'(x^k)\text{grad } f(x^k) = -\|\text{grad } f(x^k)\|^2 < 0.$$

(b) **Pokoordinatna relaksacija:** izaberemo onaj bazni vektor $e^i \in \{e^1, \dots, e^n\}$ za koji je

$$|f'(x^k)e^i| = \max_{j=1,n} |f'(x^k)e^j|.$$

Primijetite da je $f'(x^k)e^i = (f'(x^k))_i$. Vektor smjera kretanja p^k izabrat ćemo između $\{e^i, -e^i\}$ za koji je

$$f'(x^k)p^k < 0.$$

Umjesto ortonormiranih baznih vektora $\{e^1, \dots, e^n\}$ možemo izabrati neke druge bazne vektore iz $\mathbb{R}^n$.

(c) **Newtonova metoda:** $p^k := -[f''(x^k)]^{-1} \text{grad } f(x^k)$. Vrijedi

$$f'(x_k)p^k = -f'(x^k)[f''(x^k)]^{-1}f'(x^k)^T,$$

što je negativno ako je $f''(x^k)$ pozitivno definitna matrica (tada je i $[f''(x^k)]^{(-1)}$ pozitivno definitna).

(c) **Kvazi-Newtonova metoda:** $p^k := -B^{-1} \text{grad } f(x^k)$, gdje je $B > 0$ pozitivno definitna matrica koja “nalikuje” na $f''(x^k)$

$$f'(x_k)p^k = -f'(x^k)B^{-1}f'(x^k)^T < 0.$$

(Broyden, Davidon–Fletcher–Powell (DFP), Broyden–Fletcher–Goldfarb–Shano (BFGS)).

3 Metode izbora duljine koraka

Prema *Lemi 1*, ako je vektor smjera kretanja iz točke x^k u točku x^k dobro definiran ($f'(x^k)p^k < 0$), onda se u iterativnom procesu (6)

$$x^{k+1} = x^k + \alpha_k p^k,$$

uvijek može odabrati duljina koraka $\alpha_k > 0$, tako da bude $f(x^{k+1}) < f(x^k)$ (Bonnans et al., 2006; Ortega and Rheinboldt, 2000).

3.1 Metoda najbržeg spusta

Optimalni izbor duljine koraka dobiven postupkom jednodimenzionalne minimizacije

$$f(x^k + \alpha_k p^k) = \min_{\alpha > 0} \{f(x^k + \alpha p^k) : x^k + \alpha p^k \in D\}, \quad (7)$$

potjeće još od Cauchyja, a nazivamo ga Metoda najbržeg spusta.

3.2 Princip H. Curry–M. Altman

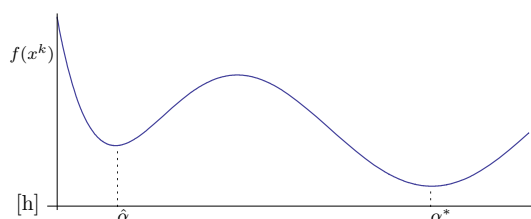
Definiramo funkciju $\varphi : [0, +\infty) \rightarrow \mathbb{R}$,

$$\varphi(\alpha) = f(x^k + \alpha p^k), \quad (8)$$

i potražimo njene stacionarne točke rješavanjem jednadžbe po α

$$f'(x^k + \alpha p^k) p^k = 0. \quad (9)$$

Ako je f strogo konveksan na D , onda jednadžba (9) ima jedinstveno rješenje koje se podudara s onim dobivenim u (7). Primijetite da zbog uvjeta $f'(x^k)p^k < 0$, rješenje $\alpha = 0$ nije prihvatljivo. Općenito jednadžba (9) može imati više rješenja.

Slika 1: Princip Curry–Altman

Prema Principu Curry ako je $f'(x^k)p^k < 0$ za duljinu koraka α_k treba izabrati najmanji pozitivni korijen $\hat{\alpha}$ jednadžbe (9). Naime, za $\alpha \in (0, \hat{\alpha})$ vrijedi

$$\varphi'(\alpha) = f'(x^k + \alpha p^k)p^k < 0 \quad \forall \alpha \in (0, \hat{\alpha}).$$

Nadalje, prema teoremu o srednjoj vrijednosti¹

$$f(x^k + \hat{\alpha}p^k) - f(x^k) = \hat{\alpha} \int_0^1 f'(x^k + \hat{\alpha}tp^k)p^k dt < 0,$$

zbog $f'(x^k + \alpha p^k)p^k < 0$ za sve $\alpha \in [0, \hat{\alpha})$.

Prema Principu M. Altman za neki fiksni $\mu \in [0, 1]$ za α_k treba izabrati najmanji pozitivni korijen jednadžbe

$$[f'(x^k + \alpha p^k) - \mu f'(x^k)]p^k = 0. \quad (10)$$

Ako je $\mu = 0$, princip se svodi na princip Curry. Ako je $\mu > 0$, duljina koraka α_k je prvi pozitivni broj $\alpha > 0$ za kojeg je $f'(x^k + \alpha p^k)p^k$ jednak μ -tom dijelu svoje početne veličine $f'(x^k)p^k$. Princip Altmana ima praktično značenje, ali i važno teorijsko značenje jer se može iskoristiti kod ispitivanja drugih metoda izbora duljine koraka.

3.3 Aproksimativna minimizacija i traženje nultočka

I kod metode najbržeg spusta i prilikom implementacije principa Curry–Altmana nemamo točno, već aproksimativno rješenje dobiveno nekim jednodimenzionalnim iterativnim postupkom.

Prema (3) za svaki $x \in D$ vrijedi

$$f(x) = f(x^k) + f'(x^k)(x - x^k) + \frac{1}{2}(x - x^k)^T H_f(x^k)(x - x^k) + o(\|x - x^k\|^2)$$

Zato sljedeći kvadratni funkcional dobro aproksimira funkcional f u okolini točke x^*

$$f_k(x) = f(x^k) + f'(x^k)(x - x^k) + \frac{1}{2}(x - x^k)^T H_f(x^k)(x - x^k). \quad (11)$$

Primjenjujući ovu formulu na funkciju (8) dobivamo

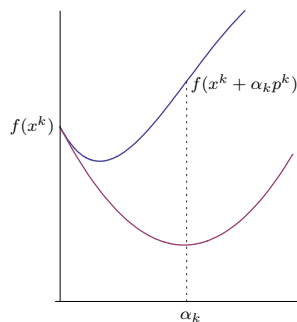
$$\varphi(\alpha) = f(x^k + \alpha p^k) \approx f(x^k) + \alpha f'(x^k)p^k + \frac{1}{2}\alpha^2(p^k)^T H_f(x^k)p^k. \quad (12)$$

Ako je $(p^k)^T H_f(x^k)p^k > 0$, onda je α_k korektno određen iz formule

$$\alpha_k = \frac{-f'(x^k)p^k}{(p^k)^T H_f(x^k)p^k} > 0. \quad (13)$$

---

¹Ako je $F'(x + t(y - x))$ neprekidna po t , vrijedi $F(y) - F(x) = \int_0^1 F'(x + t(y - x))(y - x)dt$.

Slika 2: Aproksimacija minimuma

Budući da je veličine $f'(x^k)$, $H_f(x^k)$ često teško izračunati, umjesto minimzacije funkcije (12), možemo definirati interpolacijski polinom drugog reda, koji se s funkcijom (8) podudara u tri točke: u_1, u_2, u_3 (obično se uzima $u_1 = 0$) i α_k određuje kao točka minimuma ovog interpolacijskog polinoma.

Kao što se vidi na *Slici 2*, vrijednost duljine koraka (13) ne mora osiguravati smjer spusta. Ali zato prema *Lemi 1* možemo izabrati parametar $\omega_k > 0$, tako da bude

$$f(x^k + \omega_k \alpha_k p^k) < f(x^k).$$

Zadatak 4. (*Ortega and Rheinboldt (2000), str. 254*) Pokažite da interpolacijski polinom drugog reda koji se s funkcijom $\varphi(\alpha) = f(x + \alpha p)$ podudara u tri različite točke u_1, u_2, u_3 ima oblik

$$\psi(\alpha) = \frac{(\alpha - u_2)(\alpha - u_3)}{(u_1 - u_2)(u_1 - u_3)} f_1 + \frac{(\alpha - u_1)(\alpha - u_3)}{(u_2 - u_1)(u_2 - u_3)} f_2 + \frac{(\alpha - u_1)(\alpha - u_2)}{(u_3 - u_1)(u_3 - u_2)} f_3,$$

gdje je $f_i = f(x + u_i p)$, $i = 1, 2, 3$. Pokažite također da ψ postiže lokalni minimum u točki

$$\bar{\alpha} = \frac{1}{2} - \frac{(u_2^2 - u_3^2)f_1 + (u_3^2 - u_1^2)f_2 + (u_1^2 - u_2^2)f_3}{(u_2 - u_3)f_1 + (u_3 - u_1)f_2 + (u_1 - u_2)f_3}$$

ako je

$$\frac{2f_1}{(u_1 - u_2)(u_1 - u_3)} + \frac{2f_2}{(u_2 - u_1)(u_2 - u_3)} + \frac{2f_3}{(u_3 - u_1)(u_3 - u_2)} > 0.$$

Napišite izraze za ψ i $\bar{\alpha}$ za specijalne slučajeve: (a) $u_1 = 0, u_3 = 2u_2$, (b) $u_2 = 0, u_1 = -u_3$. Testirajte ovaj princip na nekoliko primjera uz primjenu gradijentne metode.

3.4 Princip majoriziranja

Situacija prikazana na *Slici ??* motivacija je za definiranje princip majoriziranja (Ortega and Rheinboldt, 2000):

ako funkcija $\psi : [0, \hat{\alpha}] \rightarrow \mathbb{R}$ zadovoljava

$$f(x^k + \alpha_k p^k) \leq \psi(\alpha) < f(x^k), \quad \forall \alpha \in (0, \hat{\alpha}), \quad (14)$$

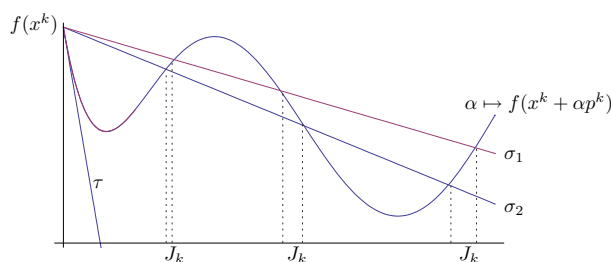
onda svaki izbor duljine koraka $\alpha_k \in (0, \hat{\alpha})$ smanjuje vrijednost funkcionala f .

3.5 Princip A. Goldsteina

Neka je f diferencijabilan u točki $x^k \in \text{int } D$ i neka je $f'(x^k)p^k < 0$. Tangenta na graf funkcije $\varphi(\alpha) = f(x^k + \alpha p^k)$ u točki $\alpha = 0$ zadana je s

$$\tau(\alpha) = f(x^k) + \alpha f'(x^k)p^k,$$

i ima negativni koeficijent smjera $f'(x^k)p^k < 0$ (vidi *Sliku 3*).

Slika 3: Princip Goldsteina

Definirajmo dvije sekante tako da prolaze točkom $(0, f(x^k))$, a za $\alpha > 0$ nalaze se iznad tangente. Ako izaberimo $0 < \mu_1 \leq \mu_2 < 1$, onda su moguće sekante zadane sa

$$\sigma_i(\alpha) = f(x^k) + \mu_i \alpha f'(x^k)p^k, \quad i = 1, 2$$

i za njih vrijedi

$$\tau(\alpha) < \sigma_2(\alpha) \leq \sigma_1(\alpha), \quad \forall \alpha > 0.$$

Naime zbog $f'(x^k)p^k < 0$ i $0 < \mu_1 \leq \mu_2 < 1$ za koeficijente smjerova vrijedi

$$\mu_1 f'(x^k)p^k \geq \mu_2 f'(x^k)p^k > f'(x^k)p^k.$$

Definirajmo sada skup

$$J_k = \{\alpha > 0 : [x^k, x^k + \alpha p^k] \subset D, \quad \sigma_2(\alpha) \leq f(x^k + \alpha p^k) \leq \sigma_1(\alpha)\}$$

Primijetite da za $\alpha \in J_k$ zbog $-\sigma_1(\alpha) \leq -f(x^k + \alpha p^k) \leq -\sigma_2(\alpha)$ vrijedi

$$0 < -\mu_1 \alpha f'(x^k)p^k \leq f(x^k) - f(x^k + \alpha p^k) \leq -\mu_2 \alpha f'(x^k)p^k.$$

Specijalno lijevi dio nejednakosti pokazuje da se za proizvoljni izbor $\alpha \in J_k$ postiže sniženje vrijednosti minimizirajućeg funkcionala f .

Primijetite da se skup J_k smanjuje kako se razlika $\mu_2 - \mu_1$ smanjuje, a specijalno za $\mu_1 = \mu_2 =: \mu$ sekante se podudaraju, a α_k zadovoljava jednakost

$$f(x^k + \alpha_k p^k) - \mu \alpha_k f'(x^k)p^k = f(x^k).$$

Prvobitno je Goldsteinov princip predložen u sljedećoj formi: Neka su $0 < \mu_1 \leq \mu_2 < 1$ fiksne konstante. Ako je za neki $\alpha_k > 0$,

$$f(x^k) - f(x^k + \alpha_k p^k) \geq -\mu_1 \alpha_k f'(x^k) p^k. \quad (15)$$

onda kao sljedeću aproksimaciju biramo točku $x^{k+1} = x^k + \alpha_k p^k$. Ako (15) nije ispunjeno, izaberemo parametar ω_k tako da bude

$$0 < -\mu_1 \omega_k \alpha_k f'(x^k) p^k \leq f(x^k) - f(x^k + \omega_k \alpha_k p^k) \leq -\mu_2 \omega_k \alpha_k f'(x^k) p^k. \quad (16)$$

i kao sljedeću aproksimaciju biramo točku $x^{k+1} = x^k + \omega_k \alpha_k p^k$.

Ovakav parametar ω_k uvijek se može izabrati. Naime, ako (15) nije ispunjeno, tj. ako za neki $\mu_1 \in (0, 1)$ vrijedi

$$f(x^k) - f(x^k + \alpha_k p^k) < -\mu_1 \alpha_k f'(x^k) p^k, \quad (17)$$

definiramo funkciju $\psi : [0, 1] \rightarrow \mathbb{R}$, $\psi(0) = 1$,

$$\psi(\omega) = \frac{f(x^k) - f(x^k + \omega \alpha_k p^k)}{-\omega \alpha_k f'(x^k) p^k}, \quad \omega \in (0, 1].$$

Funkcija ψ je neprekidna na $[0, 1]$ jer primjenom L'Hôpitalovog pravila dobivamo $\lim_{\omega \rightarrow 0} \psi(\omega) = 1$. Zbog (17), $\psi(1) < \mu_1$, a tada zbog neprekidnosti funkcije ψ ona na $[0, 1]$ prima sve vrijednosti između μ_1 i 1. Kako je $0 < \mu_1 \leq \mu_2 < 1$, postoji $\omega_k \in (0, 1)$, takav da bude $\mu_1 \leq \psi(\omega_k) \leq \mu_2$, a to je nejednakost (16).

Primjedba 1. Brojeve ω_k moguće je birati kao članove niza $\left(\frac{1}{q^j}\right)$, $q > 1$ i o tome postoji posebno razrađena analiza.

Zadatak 5. Neka je funkcional $f : D \subseteq \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, G -diferencijabilan u nekoj točki $x^k \in \text{int}(D)$ i neka je $f'(x^k) p^k < 0$ za neki $p^k \in \mathbb{R}^n$.

Neka je nadalje $\varphi(\alpha) = f(x^k + \alpha p^k)$ i $t_1 > 0$. Poznavajući

$$q_0 = \varphi(0), \quad q'_0 = \varphi'(0), \quad q_1 = \varphi(t_1),$$

(uočite da je $q'_0 < 0$) odredite kvadratnu funkciju $q(t) = at^2 + bt + c$, tako da je

$$q(0) = q_0, \quad q'(0) = q'_0, \quad q(t_1) = q_1.$$

Uz koji uvjet se postiže minimum dobivene kvadratne funkcije q ? Odredite minimizator kvadratne funkcije q . Poznavajući ovu kvadratnu funkciju konstruirajte algoritam odabira duljine koraka α_k .

Literatura

- M. Alić, G. Nogo, *Optimizacija: Uvod u teoriju nužnih i dovoljnih uvjeta ekstrema*, Odjel za matematiku, Sveučilište u Osijeku, Osijek, 2004.
- M. Avriel, *Nonlinear Programming: Analysis and Methods 2ed.*, Dover Publications, Inc. Mineola, New York, 2003.
- M. S. Bazaraa, H. D. Sherali, C. M. Shetty, *Nonlinear Programming. Theory and Algorithms. 3rd Edition*, Wiley, New Jersey, 2006.
- J. F. Bonnans, J. C. Gilbert, C. Lemaréchal, C. A. Sagastizábal, *Numerical Optimization. Theoretical and Practical Aspects*, Springer-Verlag, Berlin, 2006.
- S. Boyd, L. Vandenberghe, *Convex Optimization*, Cambridge University Press, New York, 2004.
- В. Ф. Дем'янов, Ф. П. Василев, Недифференцируемая оптимизация, Наука, Москва, 1981.
- J. E. Dennis, Jr, R. B. Schnabel, *Numerical Methods for Unconstrained Optimization and Nonlinear Equations*, SIAM, Philadelphia, 1996.
- J. E. Dennis Jr., J. J. More, *Quasi-Newton methods, motivation and theory*, SIAM Review, **19**(1977), 46-89.
- W. Fenchel, *On conjugate convex function*, Canadian Journal of Mathematics **1**(1949) 73-77
- P. E. Gill, W. Murray and M. H. Wright, *Practical Optimization*, Academic Press, 1981.
- J. B. Hiriart-Urruty, C. Lemaréchal, *Fundamentals of Convex Analysis*, Springer-Verlag, Berlin - Heidelberg, 2001.
- F. Jare, J. Stoer, *Optimierung*, Springer-Verlag, Berlin, 2004
- Ж. П. Обен, Нелинейный анализ и его экономические приложения, Мир, Москва, 1988.
- J. M. ORTEGA, W. C. RHEINBOLDT, *Iterative Solution of Nonlinear Equations in Several Variables*, SIAM, Philadelphia, 2000. (postoji i ruski prijevod)
- A. Ruszczynski, *Nonlinear Optimization*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2006

N.Z.Shor, *Nondifferentiable Optimization and Polynomial Problems*, Kluwer, London, 1998.

Р. Г. Стронгин, Численные методы в многоэкстремальных задачах, Наука, Москва, 1978.

Ф. П. Василев, Лекции по методам решения экстремальных задач, Издательство Московского университета, Москва, 1974.

S. Zlobec, J. Petrić, *Nelinearno programiranje*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.